

мельної ділянки, необхідної для цього призначення. Як випливає зі ст. 16 КУпН ліцензування діяльності щодо користування надрами є єдиний порядок надання спеціальних дозволів (ліцензій) на користування ділянкою надр з відповідною метою. Головною метою ліцензування є контроль за законністю і раціональністю користування надрами та лімітування використання надр.

З усіх видів надрокористування провідне місце належить видобутку мінеральних ресурсів, які уявляють собою будівельні блоки, на яких базується сучасне суспільство [6]. В сучасний період можливо говорити про сформовану систему законодавства щодо видобутку корисних копалин, яка також включає законодавство щодо геологічного вивчення надр з метою розвідки їх родовищ і покладів. 6 жовтня 1999 р. був прийнятий Гірничий закон України, який визначив правові і організаційні засади проведення гірничих робіт, забезпечення протиаварійного захисту гірничих підприємств. Сфера дії закону поширюється на правовідносини у сфері діяльності гірничих підприємств, що займаються розвідкою, розробкою, видобутком та переробкою корисних копалин.

Література

1. Брицук М. М. О попяттипом аппарате экологического права // Государство и право. — 1998. — № 9. — С. 20–28.
2. Мухитдинов П. Б. Правовые проблемы пользования недрами. — Алма-Ата: Изд. Наука Каз. ССР, 1972. — С. 33–34.
3. Гірничий закон України від 6 жовтня 1999 р. // Офіційний вісник України. — 1999. — № 43. — Ст. 2125.
4. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 36. — Ст. 340.
5. Экологическое право Украины: Курс лекций / Под ред. И. И. Каракаша. — О.: Латстар, 2001. — С. 75.
6. Миллер Т. Жизнь в окружающей среде: Программа всеобщего экологического образования. Ч. 3: Пер. с англ. — М.: Галактика, 1996. — С. 12.

УДК 349.415

*І. Є. Чумаченко,
асистент кафедри аграрного, земельного та екологічного права ОНЮА*

ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ І ОХОРОНОЮ ЗЕМЕЛЬ

У сучасних умовах розвитку земельної реформи в Україні, землевласникам і землекористувачам земельним законодавством надається широке коло прав з самостійного господарювання на землях. Проте, ст. 41 Конституції України передбачає, що така діяльність не повинна завдавати шкоди навколишньому природному середовищу, порушувати права і законні інтереси інших осіб, а також суспільства і держави [1]. Виконання таких обов'язків передбачено також ст. ст. 91, 96 Земельного кодексу України, де говориться, що власники земельних ділянок і землекористувачі зобов'язані забезпечувати використання

землі за цільовим призначенням, дотримувати вимоги законодавства про охорону навколишнього середовища, вчасно сплачувати земельний податок чи орендну плату, не порушувати прав власників суміжних земельних ділянок і землекористувачів, підвищувати родючість ґрунтів і зберігати інші корисні властивості землі, вчасно надавати відповідним органам виконавчої влади й органам місцевого самоврядування дані про стан і використання земель та інших природних ресурсів, дотримувати правила добросусідства й обмежень, пов'язаних із установами земельних сервітутів і охоронних зон, зберігати геодезичні знаки, протиерозійні спорудження, мережі зрошувальних і осушувальних систем [2].

Варто сказати, що охорона земель являє собою цілісну систему заходів правового, організаційного, економічного, технологічного характеру, що спрямовані на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованого вилучення земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських нестатків, захист від шкідливого антропогенного впливу, поновлення і поліпшення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного й історико-культурного призначення [3].

Дотримання обов'язків з охорони і використання земель забезпечується за допомогою встановлення контролю за їхнім виконанням.

Аналізуючи літературу з адміністративного права можна зробити висновок, що серед вчених немає єдності думок у визначенні сутності контролю. Його визначають як засіб, фактор, форму, елемент, функцію, діяльність, систему, зворотний зв'язок, умову, регулятор, гарант, явище, інститут, метод, правомочність, атрибут і т. д. [11]. У довідковій літературі контроль визначається як перевірка; спостереження з метою перевірки виконання законів, постанов, управлінських рішень та інше. Таким чином, можна констатувати, що контроль у цілому — не що інше, як здійснення функції керування, суть якої полягає в тому, щоб перевіряти, спостерігати, відслідковувати те чи інше явище.

Контроль сам по собі не представляє первинної діяльності, він стосується дій, здійснюваних незалежно від контролю [11]. Разом з тим контроль є і самостійним видом роботи. Його сутність полягає в спостереженні за відповідністю діяльності підконтрольного об'єкта тим розпорядженням, що об'єкт одержав від керуючого органу чи посадової особи.

Зі змісту такого визначення випливає, що контроль здійснюється з метою спостереження й охоплює збір даних і передачу інформації в компетентні органи про результати контрольних заходів, що спрямовані на те, щоб відкрити причини виявлених відхилень і визначити шляхи їхнього усунення.

Таким чином, контроль — це механізм забезпечення визначених вимог (установлень), сформульованих у законах і інших нормативних правових актах.

Якщо говорити про контроль за використанням і охороною земель, то можна сказати, що він є однією з найважливіших функцій державного керування земельним фондом. У відповідності зі ст. 187 Земельного кодексу України його задача полягає в забезпеченні дотримання органами державної влади, орга-

нами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями і громадянами земельного законодавства України. Варто звернути увагу на те, що контроль здійснюється без винятку за всіма суб'єктами земельних відносин, а не тільки за юридичними і фізичними особами, і за всіма землями, незалежно від їхньої категорії і форми власності на них.

Метою контролю за використанням і охороною земель є задоволення справедливих соціальних, економічних, екологічних вимог нинішнього і майбутнього поколінь у сфері розвитку й охорони навколишнього природного середовища.

Аналізуючи чинне законодавство, можна виділити наступні види контролю за використанням і охороною земель: державний, самоврядний і суспільний [2].

Особливу увагу варто приділити державному контролю, тому що в умовах земельної реформи в Україні одним із пріоритетів у регулюванні земельних відносин виступає правове забезпечення саме цього виду контролю за використанням і охороною земель як найважливішого інструмента державного керування земельними ресурсами.

Державний земельний контроль загально визнаний як функція державного керування земельними ресурсами, як міжгалузевий правовий інститут і як інститут земельного права. Його поняття, зміст і розвиток докорінно залежать від політичних, економічних і правових перетворень, що відбуваються в державі [10].

Державний контроль за використанням і охороною земель являє собою діяльність компетентних органів держави, спрямовану на дотримання вимог земельного законодавства, забезпечення гарантій реалізації земельно-правових норм і затвердження законності в земельних відносинах [7]. Цей контроль охоплює всі категорії земель незалежно від форм власності на землю і видів землекористування і поширюється на всі суб'єкти земельних відносин.

Задачами такого контролю є: забезпечення дотримання всіма суб'єктами земельних правовідносин земельного законодавства України, забезпечення реалізації державної політики в сфері охорони і раціонального використання земель, попередження порушень законодавства України в сфері використання й охорони земель, своєчасне виявлення таких порушень і застосування відповідних заходів для їх ліквідації, забезпечення дотримання власниками землі і землекористувачами стандартів і нормативів у сфері охорони і використання земель, попередження забруднення земель і зниження родючості ґрунту, погіршення положення рослинного і тваринного світу, водяних і інших природних ресурсів [4].

Державний контроль як система правових мір виконує ряд важливих функцій: попереджувальну, інформаційну, припинювальну і каральну [8].

Попереджувальна функція припускає помірність суб'єктів земельного права від здійснення земельних правопорушень під загрозою застосування до них мір юридичної відповідальності в порядку здійснення державного земельного контролю. Попередження можуть бути загальними та індивідуальними. Загальні попередження спрямовані на необмежене коло суб'єктів земельного права і виражаються в постійній можливості здійснення державного контролю за використанням і охороною земель. Індивідуальні попередження спрямовані

на конкретних осіб — правопорушників, що можуть бути притягнуті до юридичної відповідальності в результаті здійснення державного земельного контролю, у зв'язку з чим у подальшому утримуються від здійснення земельних правопорушень.

Інформаційна функція виражається в зборі свідчень про стан земельних ресурсів і земельного правопорядка в процесі здійснення державного контролю. Ця функція тісно пов'язана з моніторингом земель, що здійснюється у встановленому законодавством порядку.

Припинювальна функція виражається у виявленні, припиненні і попередженні земельних правопорушень, тобто в усуненні загрози заподіяння шкоди земельним ресурсам, землекористувачам і власникам землі. Такі припинювальні міри носять характер, що попереджає, тобто націлені на запобігання порушень у сфері земельного законодавства.

Каральна функція виражається в застосуванні до правопорушників конкретних мір юридичної відповідальності. За результатами державного контролю за використанням і охороною земель за виявлені правопорушення в сфері земельних відносин державні органи можуть залучати винних до установлених видів юридичної відповідальності.

Органами, що здійснюють державний контроль за використанням і охороною земель, є Державний комітет України по земельних ресурсах, Міністерство охорони навколишньої природного середовища, інші спеціально уповноважені на те державні органи. З метою підвищення ефективності державного керування земельними ресурсами, удосконалення контролю за використанням і охороною земель передбачене створення в складі Держкомзема Державної інспекції з контролю за використанням і охороною земель. Державний контроль за дотриманням вимог законодавства про охорону земель у системі центрального органа виконавчої влади з питань екології і природних ресурсів здійснює Державна екологічна інспекція та її територіальні органи.

Державний контроль за використанням і охороною земель здійснюється шляхом проведення перевірок, розгляду звертань юридичних і фізичних осіб, участі в роботі комісії при прийнятті в експлуатацію меліоративних систем і рекультованих земель, захисних лісонасаджень, протиерозійних гідротехнічних споруджень і інших об'єктів, що споруджуються з метою підвищення родючості ґрунту і забезпечення охорони земель, розгляду документації із землеустроювання, пов'язаної з використанням і охороною земель, проведення моніторингу ґрунтів та агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення [4].

Державний комітет з питань земельних ресурсів і його органи на місцях здійснюють у межах своїх повноважень державний контроль за дотриманням земельного законодавства, у т. ч. встановленого порядку вилучення і надання земельних ділянок відповідно їх цільовому призначенню й умов надання власникам земельних ділянок і землекористувачам; контролює дотримання суб'єктами господарювання установлених вимог щодо виконання земельно-кадастрових і землеустроювальних робіт, експертно-грошової оцінки земельних ділянок.

Література

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Земельний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 3-4. — Ст. 27.
3. Про охорону земель: Закон України від 19 червня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 39. — Ст. 349.
4. Про державний контроль за використанням та охороною земель: Закон України від 19 червня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 39. — Ст. 350.
5. Про положення про Державний комітет України по земельних ресурсах: Указ Президента України від 14 серпня 2000 р. // Офіційний вісник України. — 2000. — № 33. — С. 46.
6. Про удосконалення системи державного управління земельними ресурсами та контролю за їх використанням та охороною: Указ Президента України від 19 серпня 2002 р. // Урядовий кур'єр. — 2002. — 21 серп.
7. Аграрное, земельное и экологическое право Украины. Общие части учебных курсов: Учеб. пособие / Под ред. А. А. Погребного и И. И. Каракаша. — Х., 2001. — С. 155.
8. Аграрное, земельное и экологическое право Украины. Особенные части учебных курсов: Учеб. пособие / Под ред. А. А. Погребного и И. И. Каракаша. — Х., 2001. — С. 247.
9. Земельное право Украины: Учебник / Под ред. А. А. Погребного, И. И. Каракаша. — К.: Истина, 2002.
10. Карамышева О. В., Пелишенко А. А. Некоторые проблемы правового обеспечения государственного контроля за использованием и охраной земель в условиях рынка // Закон и право. — М., 2000. — № 7. — С. 35.
11. Тарасов А. М. Государственный контроль: сущность, содержание, современное состояние // Журнал российского права. — М., 2002. — № 1. — С. 26-27.

УДК 349.414

*Є. О. Іванова,**аспірант кафедри аграрного, земельного та екологічного права ОНЮА***ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ЖИТЛОВОЇ
ТА ГРОМАДСЬКОЇ ЗАБУДОВИ У МІСТАХ**

Для населення міста земля — найважливіший природний засіб життєдіяльності, умова його життєзабезпечення, і водночас місце розташування житлових, соціальних, виробничо-господарських, побутових та інших об'єктів. Призначення земель житлової та громадської забудови передбачає не тільки експлуатацію будівель та зведення нових будинків і споруд, а і проведення їх капітального ремонту, реконструкції, реставрації тощо. Найбільш детальний розгляд питання правового регулювання використання земель житлової та громадської забудови в минулий час був здійснений у працях: В. П. Болєзіна «Правовий режим земель населених пунктів» (1980), В. В. Єрофєєва «Правовий режим земель городов» (1976), М. В. Шульги «Возникновение и прекращение права пользования землями сельских населенных пунктов» (1981).

Земельне законодавство, що існувало раніше, відносило категорію земель житлової та громадської забудови до складу земель населених пунктів (міст, поселень міського типу та сільських населених пунктів) поряд із земельними